

H - zahraničí

Procesy mezinárodní migrace a aktuální stav ochrany ukrajinských státních hranic

PhDr. Marina LUPTÁKOVÁ, IKSP, Praha

Migrační procesy sehrávaly v průběhu celé historie lidstva důležitou roli v rozvoji jednotlivých regionů a ve formování etnické skladby obyvatelstva. Ve 20. století se však tyto migrační procesy výrazně zintenzivnily - v roce 1910 počet osob žijících mimo zemi, kde se narodily, dosahoval 33 milionů osob; v roce 1965 počet těchto osob byl 66 milionů; následně v roce 1975 jejich počet byl 84 milionů a v roce 1990 už 120 milionů osob.¹⁾

Podle expertních odhadů OSN na počátku třetího milénia bylo 175 milionů migrantů - jejich počet se tedy za poslední čtvrtstoletí zdvojnásobil. Každoročně zemi svého pobytu mění pět milionů lidí. Každou minutu devět migrantů překračuje některou ze státních hranic na naší planetě.

Současně s nárůstem absolutního počtu migrantů vzrostl i procentuální podíl migrantů v celosvětové struktuře obyvatelstva ze 2,3% v roce 1965 na 2,9% v roce 2000.¹⁾ Narůstá také počet států, které jsou „vtaženy“ do migračních pohybů obyvatelstva. Podle výzkumů Mezinárodní organizace práce v průběhu let 1970–1990 počet států, které přijímaly migranty (percipienty), vzrostl z 39 na 67 a počet států, které byly „dodavateli“ migrantů (donorské země), vzrostl z 29 na 55. Počet těch států, které byly současně „percipienty a donory“ v rámci celoplanetárních migračních pohybů obyvatelstva, vzrostl ze 4 na 15.¹⁾

Sedm nejbohatších zemí světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Kanada, USA) má na svých územích

¹⁾ Viz World Migration Report 2000 – UN IOM – 286 p.

²⁾ World Migration 2003: Managing Migration. Challenges and Responses for People on the Move. IOM, 2003, 356 p.

³⁾ Viz Stalker P.: Workers without frontiers. The impact of globalization on International Migration. ILO, Colorado, Lynne Rienner publ. 2000, 164 p.

asi třetinu světové populace migrantů. V zemích západní Evropy se jich na konci 20. století nacházelo více než 20 milionů¹⁾.

Mění se také skladba a charakter migrace, do pozadí ustupuje tradiční stěhování migrantů s cílem změny trvalého pobytu, a naproti tomu narůstá počet krátkodobých (cyklických) migrací s opakovanými návraty do mateřské země. Změny doznává též sociální struktura migrantů, výrazně se totiž zvyšuje podíl žen, mládeže a vysoce kvalifikovaných odborníků v rámci migračních pohybů obyvatelstva.

Zvládnutí problematiky výzkumu, ale také regulace kontroly mezinárodní migrace na úrovni jednotlivých států či jejich regionálních seskupení se odvíjí především od vymezení základních postulátů spojených s fenoménem mezinárodní migrace.

V otázce definice pojmu mezinárodní migrace neexistuje v odborné literatuře jednotné mínění. Známý anglický analytik J. Salt proto oprávněně zdůrazňuje, že v tradičním pojetí mezinárodní migrace byla synonymem pro přemísťování obyvatelstva z jednoho státu do druhého státu s cílem získat tam trvalý anebo dlouhodobý pobyt; v současnosti však pojem mezinárodní migrace nabývá širšího významu, protože zahrnuje různorodé typy a formy přemísťování obyvatelstva, které často podléhají vnitřní proměně.¹⁾

Analytici jsou zajedno jedině v tom, že závažným atributem mezinárodní migrace musí být vždy překročení státní hranice, přičemž akcentování otázky překročení státní hranice je klíčové pro řízení procesu mezinárodní migrace ve smyslu ovlivňování jejího charakteru, intenzity, směřování mezistátního přemísťování obyvatelstva. Ustanovení

⁴⁾ Viz Salt J. Europe's Migration Specificity and Intergration of Migrants/ Referát přednesený 10. – 11. listopadu 2000, v Bingenu, SRN

⁵⁾ Viz Salt J. The Business of International Migration // International Migration into 21st Century: Issues in honour of Reginal Appleyard / ed. by M. A. Sidetique – Cheltenham, Northampton: Edward Edgar, 2001, p. 80-108.

⁶⁾ Hammar I. International Migration, Immobility, and Development: Multidisciplinary Perspective. – Oxford; N.Y. Berg, 1997, p. 316

⁷⁾ Zolberg A.: International Migrations in Political Perspective/ Global Trends in Migration: Theory and Research on International

pohraničního režimu a podmínek, za jakých je možné překročit hranice, je jedním ze základních prerogativů každého státu a znakem jeho suverenity.

Švédský autor T. Hammar¹⁾, ale též například významná vědecká autorita v oblasti výzkumu mezinárodní migrace A. Zolberg¹⁾ zdůrazňují, že mezinárodní migrace souvisí nejenom s překračováním státních hranic ze strany obyvatelstva, které se přemísťuje, ale i se získáním nového místa pobytu (přechodného nebo trvalého) migrantů. V podstatě identickým stanoviskem se prezentuje i Mezinárodní organizace práce ve svých pravidelných výročních zprávách, když uvádí, že „mezinárodní migrace je spojena s překračováním jedné nebo několika státních hranic a se změnou právního statutu migrantů“. ¹⁾

Je tedy evidentní, že regulace právního statutu migrantů prostřednictvím příslušného zákonodárství se stává důležitým instrumentem řízení ze strany státu mezinárodních migračních procesů.

Protože jednotlivé projevy mezinárodní migrace obyvatelstva splňují zpravidla kritéria i několika typů mezinárodní migrace současně, z objektivních důvodů jejich typologizace nemůže být jednoznačná a definitivní. Zvláště potřeby praxe si proto z hlediska typologizace mezinárodní migrace vynutily používat to kritérium, které je pro zvládnutí dané konkrétní situace považováno za klíčové.

Podle doby trvání pobytu rozlišujeme tzv. nezvratnou (plnou, stacionární) migraci, spojenou se záměrem trvalého usídlení migrantů v cílové zemi, a migraci předpokládající návraty do domovské země – cyklickou (zvratnou) migraci.

Do kategorie tzv. nezvratných migrací patří také

Population Movement. Ed. by M. Kitz, C. Keely, S. Tomasi – Staten Island: Center for Migration studies, 1981, p. 3-27.

⁶⁾⁸⁾ World Migration 2003: Managing Migration: Challenges and Responses for People on the Move. IOM. 2003, p. 8.

⁷⁾

⁸⁾

reemigrace a repatriace, jinými slovy návraty osob, které prožily část svého života, nebo se dokonce narodily mimo svou domovskou zemi – do země svého původu. Naproti tomu cyklické migrace je možné definovat jako časově limitované migrace – jsou totiž uskutečňovány v rámci ohraničeného období, po jehož završení se migrant vrací do své domovské země. Státní zákonodárství jednotlivých zemí zpravidla rigidně vymezuje jak časový horizont, v rámci kterého je možné mluvit o krátkodobé migraci a následné povinnosti migranta opustit hostitelskou zemi, ale také časové období vztahující se k dlouhodobému pobytu a nezvratné (stacionární) migraci.

S ohledem na kritérium motivace stimulující procesy mezinárodní migrace je její dnešní nejrozšířenější podobou pracovní migrace (migrace pracovní síly), která zahrnuje výjezdy migrantů z jedné země do druhé s cílem získání zaměstnání. Pracovní migrace v současné době mají převážně zvrtný charakter a v první řadě zahrnují sezonní práce v zemědělství, ve stavebnictví, v turistickém ruchu, ale i jiné druhy prací v těch segmentech ekonomiky hostitelské země, kde se koncentruje adekvátní poptávka.

Z hlediska motivace migrace je vhodné také rozlišovat ekonomickou migraci, která kromě již uváděných podob pracovní migrace zahrnuje také migraci podnikatelů do zahraničí, s cílem realizovat v hostitelské zemi své podnikatelské záměry. Stále důležitějším komponentem ekonomické migrace se v intencích probíhajících procesů globalizace stává intelektuální migrace vysoce kvalifikovaně zdatných odborníků, vědců, umělců: hostitelské země pro špičkové intelektuály poskytují nesrovnatelně lepší ekonomické podmínky než jejich mateřská země, a proto se tato kategorie intelektuálů velice často v hostitelské zemi trvale usidluje. To vede mnohdy k intelektuálním a materiálním ztrátám, nevyčíslitelným pro mateřskou zemi migrantů, a zákonitě se mluví o „úniku mozků“.

Typologicky velice důležité je rozlišovat tzv. nezákonnou

(nelegální, neregulovanou) migraci, která je důsledkem porušování pravidel vstupu, pobytu, nebo vykonávání ekonomické činnosti v_hostitelské zemi ze strany migrantů. V_posledních letech se tento typ migrace stále více kriminalizuje a mění ve vysoce ziskovou a lukrativní součást byznysu zločineckých struktur (pašování a obchodování s_lidmi, převádění apod.).

Výše uvedený nástin typologie jednotlivých podob mezinárodní migrace si přirozeně nenárokuje být vyčerpávající. Používají se také jiná kritéria, které charakterizují mezinárodní migraci, například se mluví o studijní, rodinné, etnické, ekologické, tranzitní migraci; v rámci migračních procesů se rozlišuje mezi statutem emigranta a imigranta apod. Na závěr krátké exkurze do oblasti terminologie mezinárodní migrace uvedme, že permanentně v odborné veřejnosti probíhající diskuze na toto téma jsou nejenom vědecky relevantní, ale mají i svůj pragmatický rozměr, protože umožňují přesné vymezení pojmosloví, které následně slouží zákonodárství.

Pro zvládnutí problematiky výzkumu a regulace mezinárodní migrace však nepostačuje jenom vymezení základních pojmů spojených s procesy mezinárodní migrace, ale je také zapotřebí provést analýzu mezinárodní migrace v kontextu aprobovaných migračních teorií.

Vnější migrace obyvatelstva je vnitřně strukturovaný a sofistikovaný fenomén, který je předmětem výzkumu mnohých vědních disciplín, zvláště ekonomiky, demografie, geografie, historie, sociologie, práva a jiných věd. Reprezentanti těchto vědních disciplín zpravidla koncentrují svoji pozornost na určitý konkrétní aspekt migrace. Například demografie zkoumá vlivy migrace na početnost a skladbu obyvatelstva; ekonomika její vlivy na rozvoj výroby; historie zkoumá dějiny migračních pohybů v lokálních nebo širších souvislostech, sociologie se soustřeďuje na výzkum spektra sociálních interakcí, které

vznikají na bázi migrace; právní věda na roli státu, politických a společenských institucí při regulaci migračních procesů apod. Platí zásada, že každá z vědních disciplín objevuje svá „zrníčka pravdy“, která se vzájemně doplňují a dohromady se tak vytváří komplexní obraz fenoménu mezinárodní migrace.

Většina autorů se přiklání k mínění, že existuje pět základních migračních teorií, které lze považovat za minimální teoretický základ pro zkoumání mezinárodní migrace. Velmi zjednodušeně lze charakterizovat podstatu pěti základních migračních teorií¹⁾ následujícím způsobem:

„Neoclassical economic approach“ chápe migraci jako prostředek vyrovnávání rozdílů mezi zeměmi, z nichž migrační země mají vyspělou ekonomiku, vysoké platy a zároveň trpí nedostatkem pracovních sil, zatímco emigrační země mají ekonomiku méně vyspělou, s malými platy, ale s velkou zásobárnou pracovních sil. Kromě toho tato teorie zdůrazňuje, že jedinec migruje tam, kde jsou podle něj očekávané zisky největší.

„World system theory“ interpretuje migraci v souvislosti s obecnými makromodely sociálně-ekonomického a politického vývoje. „Vysávání“ bohatství periferie jádrem, respektive navazující nerovnoměrné rozložení bohatství a příležitostí je hlavním motorem migračních pohybů.

„Dual labour market theory“ proklamuje, že mezinárodní migrace vyvěrá z neustálé poptávky po migrační pracovní síle ve vyspělých společnostech. Ta pak dotuje sekundární pracovní sektor, který je pravým opakem primárního; sekundární sektor je typický malou atraktivitou s nízkými mzdami, nestabilními podmínkami, malou pravděpodobností zlepšení podmínek i kariérního růstu.

„Network theory“ zdůrazňuje v migračním procesu význam

⁹⁹⁾ Velice výstižnou charakteristiku těchto pěti základních migračních teorií podává D. Drbohlav v příspěvku Ruská komunita v České republice. (Výsledky dotazníkového šetření.) in: Menšiny a migranti v České republice. Praha, Portál 2001, s. 73-79.

mezilidských vazeb, kdy již dříve v cílové zemi usazení krajané snižují dalším „spřízněným“ příchozím cenu a risk z pobytu, a naopak zvyšují očekávané zisky, a tím tedy zvyšují pravděpodobnost stěhování.

„Institutional theory“ zdůrazňuje vliv institucionálních subjektů (vládních a nevládních), které významným způsobem formují vzorce migračního chování populace.

Výše uvedené teorie mezinárodní migrace je možné rozdělit do dvou skupin. První skupina teorií se soustřeďuje na roli jednotlivce, rodiny a domácího hospodářství v procesech mezinárodní migrace. Druhá skupina teorií naproti tomu zkoumá v těchto procesech roli společnosti, státu či světového společenství a vztahy mezi aktéry světové ekonomiky a politiky. Fundovaná vědecká analýza dynamiky a tendencí mezinárodní migrace předpokládá propojenost přístupů charakteristických pro první a druhou skupinu teorií mezinárodní migrace.

Na základě analýzy literatury věnované problematice mezinárodní migrace je možné konstatovat, že převládá ekonomický přístup interpretace mezinárodní migrace. Pro tento přístup je charakteristický pohled na migraci jako na funkční mechanismus přerozdělování pracovní síly - migranti jsou vnímáni především jako ekonomicky aktivní jedinci. Vzniká však zákonitě otázka, jestli právě ekonomický přístup může najít odpovědi na specifické problémy, které zkoumá kriminologie v rámci své analýzy procesů mezinárodní migrace.

Kriminologie jako integrální součást širšího kontextu společenských věd samozřejmě nebagatelizuje poznatky, které přináší výzkum mezinárodní migrace z pohledu ekonomiky, demografie, geografie, historie, sociologie, ale tvořivě na ně navazuje. Nejbližší z předmětů kriminologie je výzkum mezinárodní migrace především z hlediska její institucionální teorie. Souvisí to s tím, že jedním z klíčových problémů

kriminologie je otázka role a funkcí státních institucí v rámci prevence a potírání různých projevů kriminality. Výzkum mezinárodní migrace z pohledu kriminologie proto zahrnuje okruh takových problémů, jako jsou role státu v rámci kontroly migrace a ochrany státních hranic a též spojitosti mezinárodní migrace s otázkami národní bezpečnosti státu.

Kriminologické studie v České republice ve své části věnované problematice mezinárodní migrace se doposud soustřeďují především na otázky úrovně, forem a projevů trestní činnosti cizinců v naší republice. Důkazem toho jsou výzkumné zprávy IKSP, které jsou věnovány tématu kriminality cizinců v ČR.¹⁾

Mezitím celá řada problémů, které následně zhoršují kriminogenní situaci v ČR, se již rodí mimo hranice našeho státu a také mimo hranice zemí Evropské unie, například na území dnešní Ukrajinské republiky. Při podrobnější analýze problémů, se kterými se potýká dnešní ukrajinský stát z hlediska regulace procesů mezinárodní migrace, se může zdát, že je to pro nás odtažitě a vzdálené téma, protože Česká republika nemá s Ukrajinou společnou hranici. Netřeba však ztrácet ze zřetele, že právě z území Ukrajiny, eventuálně ze zemí bývalého SSSR přichází do ČR značná část migrantů, a tak minimálně z těchto důvodů je taková analýza potřebná a přínosná.

Hlavní proudy mezinárodní migrace, kterou musí regulovat ukrajinský stát, představují: a) repatrianti (osoby) ukrajinského původu, kteří se po rozpadu SSSR vrací na území Ukrajinské republiky; b) emigranti (základními cílovými zeměmi Ukrajinců jsou SRN, USA, Izrael, Kanada); c) utečenci a žadatelé o azyl (v průměru tři tisíce utečenců ročně ze všech kontinentů, a asi 1100 žadatelů o azyl ročně); d) pracovní

¹⁰⁾¹⁰ viz.např.: Scheinost, M. a kol.: Výzkum cizích státních příslušníků v českých věznicích, IKSP, Praha 2004.

(cykličtí) migranti; e) nelegální migranti.

Převážná část těchto migračních proudů ovlivňuje výlučně vnitřní situaci na Ukrajině, eventuálně fenomén ukrajinské pracovní migrace do zahraničí v té míře, která se dotýká zájmů například České republiky, byl již podroben detailnější odborné analýze. Velkou neznámou (doposud tyto fenomény v ČR totiž nebyly zkoumány) však pro nás zůstávají problémy nelegální migrace z Ukrajiny a aktuálního stavu ochrany státních hranic Ukrajinské republiky, které svými důsledky zasahují - a to velice citelně - také země EU. Předmětem stávající statě jsou základní soudobé problémy ochrany a kontroly státních hranic Ukrajinské republiky.

V důsledku rozšiřování Evropské unie směrem na východ problém ochrany a kontroly státních hranic ze strany ukrajinského státu, eventuálně ze strany nových členských zemí EU hraničících s Ukrajinou, nabývá mimořádného významu. Z níže uvedené tabulky je zřejmé, že mezi sedmi státy, které bezprostředně sousedí s Ukrajinou, jsou čtyři státy novými členy EU a jejich vstup do EU znamená, že Evropská unie se přímo dotýká západních a jižních hranic Ukrajiny. Od května 2004 délka společné hranice Ukrajiny a EU je 776 km, což představuje přibližně 13% z celkové délky ukrajinské státní hranice. V roce 2007, kdy se členem EU stalo Rumunsko, státní hranice Ukrajiny se již z 24% dotýká hranice Evropské unie. V případě, že nabude členství v EU také Turecko, bude Ukrajinu a Evropskou unii spojovat podstatná část hladiny Černého moře.

Státní hranice Ukrajiny a jejich délka:

Státní hranice	Délka státní hranice
na souši	4247,86 km
říční	1414,73 km
mořská (celkově) a z toho:	1351, 6 km

v Černém moři	1053,1 km
v Azovském moři	249,6 km
v Kerčském průlivu	49 km
s Polskou republikou	542,396 km
se Slovenskou republikou	98,5 km
s Maďarskou republikou	135,1 km
s Rumunskem	638,4 km
s republikou Moldova	1222 km
s Běloruskou republikou	1084,2 km
s Ruskou federací	2292,2 km

Dnešní ukrajinský stát je sice relativně mladý, vznikl v roce 1991, avšak jeho hranice mají již svoji historii. Tato historie se tvořila především v 90. letech minulého století, když se hranice právně kvalifikovaly, měnil se režim překročení hranic a vytvářela se jejich infrastruktura. Třeba uvést, že společnou hranici se čtyřmi středoevropskými sousedy Ukrajina převzala ještě z doby Sovětského svazu. Jedná se o tzv. staré státní hranice Ukrajiny, které jsou v podstatě bezproblémové. Více problémů má však Ukrajina s tzv. novými státními hranicemi se zeměmi Společenství nezávislých států, protože tyto hranice byly kdysi administrativními hranicemi republik Sovětského svazu.

Po získání nezávislosti Ukrajina deklarovala zájem zabezpečit stejný politicko-právní statut pro své jak „staré“, tak i „nové“ hranice. Tato pozice se promítla do mezinárodních smluv o státních hranicích, které Ukrajina podepsala se všemi sousedními státy. Nejvíce sporů v otázce „starých“ hranic Ukrajiny – se Slovenskem, Rumunskem, Maďarskem a Polskem je ohledně vymezení její mořské hranice s Rumunskem. Předmětem sporů je především statut ostrova Zmijnyj v Černém moři a delimitace jejího kontinentálního šelfu a zvláštních

ekonomických zón.¹⁾

Ostrov původně patřil Sovětskému svazu, geologové však nedávno v jeho rajonu objevili bohaté ložisko ropy a zemního plynu a rumunská strana začala zpochybňovat nároky Ukrajiny na toto území. Vstup Rumunska do euroatlantických struktur však vyžaduje, aby Rumunsko nemělo žádné teritoriální pretenze ke svým sousedům.

Na rozdíl od „starých hranic“ Ukrajiny mají její tzv. nové hranice s Ruskou federací, Moldávií a Běloruskem nejenom formálně státoprvní význam jako jeden z elementů suverenity nového státu, ale také svůj nezanedbatelný význam sociálně-politický a psychologický, který se bytostně dotýká zájmů milionů lidí. Třeba si totiž uvědomit, že v těch místech, kde dnes vedou, anebo budou vedeny státní hranice mezi Ukrajinou a Ruskou federací, Moldávií a Běloruskem, v průběhu několika posledních desetiletí, dokonce staletí, žádná státní hranice vedena nikdy nebyla. Státní hranice nových nezávislých států na území bývalého SSSR, jak jsme již uváděli, mají svůj původ v administrativních hranicích mezi jednotlivými sovětskými republikami. Hranice tohoto typu proto nebyly výrazem suverenity obyvatel určitého území, nýbrž jenom vyjadřovaly vztah jejich podřízenosti vůči konkrétnímu administrativnímu centru na teritoriu bývalého SSSR. Infrastruktura těchto hranic byla výlučně symbolická: dopravní značky na komunikacích vás informovaly, že jste právě vstoupili na území svazové sovětské republiky, eventuálně vás na tuto skutečnost mohla upozornit hlídka Státní dopravní inspekce.

Oficiální dokumenty a topografické mapy, které by detailně fixovaly hranice mezi republikami, neexistovaly. Výjimku představovaly jenom vojenské mapy, které se však značně odlišovaly, zvláště když administrativní hranice svazových

¹⁾ Kromě ostrova „Zmijnyj“ jsou dnes sporné také otázky pěti menších ostrovů na řece Dunaj a vymezení hranice mezi Ukrajinou a Rumunskem na řece Tisa v Tjatičivském a Rachivském okrese na Zakarpatské Ukrajině.

republik procházely přes sídelní centra. Kromě toho se v sovětské éře velice často nesystematicky stavělo - nerespektovaly se tehdejší administrativně-územní hranice, a to zvláště na venkově.

Vznikla tak situace, že stávající hranice procházejí napříč sídelními centry, rozdělují jejich ulice a také jednotlivá domácí hospodářství. Jenom na ukrajinsko-ruské hranici se nashromáždilo více než 1000 takových sporných míst, kde bylo anebo bude zapotřebí posunout státní hranice v rozmezí od 10 do 500 metrů.

Zvláštní znepokojení části obyvatelstva z nového pohraničí vyvolává perspektiva, že také v doposud sporných oblastech budou definitivně vymezeny státní hranice, v důsledku čehož vznikají obavy intenzivně podporované domácími masmédií, že dojde k nutnému rozdělení společných rodin a na vlastních hranicích se budou stavět ploty a zátarasy z ostnatých drátů. Ve veřejném mínění na Ukrajině, v Ruské federaci a jiných sousedních postsovětských republikách se proto zformovalo převládající pevné přesvědčení vyjadřující odpor k vybudování standardních hranic a hraničního režimu mezi postsovětskými republikami. Experti v těchto státech, kteří se specializují na problematiku mezinárodních vztahů a bezpečnosti, však vybudování takových státních hranic jednoznačně podporují.

Překročení tzv. nových hranic mezi Ukrajinou, Ruskem, Moldávií a Běloruskem není spojeno s vízovým režimem a debaty o jeho zavedení měly doposud výlučně akademický charakter. Naproti tomu je velice aktuální otázka (i když řešení se stále posouvá) používání výlučně zahraničních pasů při zahraničních cestách (prozatím při překročení tzv. nových hranic mohou občané používat tzv. vnitřní pasy těchto zemí, což je obdoba občanských průkazů České republiky). Současně ve vztazích mezi Ukrajinou a Přidněsterskou moldavskou republikou se zachoval takový „rudiment“ jako možnost používání pasů z období Sovětského svazu občany Přidněstří při jejich zahraničních

cestách na Ukrajinu. Pasy separatistické Přidněsterské moldavské republiky jsou považovány na Ukrajině za nelegitimní, a kromě toho velká většina obyvatel Přidněstrí nemá občanství Moldávie anebo jiné mezinárodně uznávané občanství¹⁾

Klíčovými z_hlediska geopolitického jsou pro Ukrajinu její „nové hranice“ s_Ruskou federací. Praktické řešení otázek vzniklých při vymezování této hranice se započalo až v_roce 1998. V_rámci ministerstev zahraničních věcí Ukrajiny a Ruské federace byly vytvořeny příslušné odborné komise, které se věnovaly problematice delimitace státních hranic. Práce komisí trvala čtyři roky a byla završena podpisem rusko-ukrajinské Dohody o státních hranicích. Ukrajinská strana současně požadovala, aby po delimitaci státní hranice následovala její demarkace (tj. aby v místech delimitované státní hranice byly instalovány pohraniční znaky a symboly, říční bóje apod.). Podle mínění ukrajinských expertů tento postup vymezování státních hranic je aprobovaný a odpovídá mezinárodním standardům, zvláště mezi zeměmi Evropské unie.¹⁾

Ruská strana se zpočátku procesu demarkace hranic všemožně bránila, protože podle jejího názoru demarkací státní hranice se znesnadní malý pohraniční styk mezi obyvateli obou sousedních republik. Od roku 2002 se pozice Ruské federace v otázce demarkace rusko-ukrajinské hranice začíná radikálně měnit a ruští političtí lídři jsou dnes jednoznačnými stoupenci potřeby demarkace ruské státní hranice. Změna pozice ruské strany je jednou z konsekvencí nové strategie národní bezpečnosti Ruské federace, která zohledňuje potřebu boje

¹²⁾¹² Od 31. ledna 2002 Republika Moldova zavedla nové zahraniční pasy a obyvatelé Přidněstrovské republiky tak fakticky byli zbaveni možnosti vycestovat do zahraničí, protože všechna akreditovaná diplomatická zastupitelstva v Moldavsku vydávají vízové dokumenty jenom občanům mezinárodní komunitou uznaných států. Mnozí obyvatelé Přidněstrovské moldavské republiky se proto různými legálními či nelegálními cestami snaží získat moldavské, ruské anebo ukrajinské občanství. Ukrajina je v současnosti jediným státem, který uznává sovětské pasy s úředním záznamem o trvalém pobytu občana na území Přidněstrovské moldavské republiky. Skutečnost, že Ukrajina uznává tyto sovětské pasy jako oficiální dokument, komplikuje její vztahy s Republikou Moldova. /Filipenko A. Kordon bez zamka – For-na.com/http://lukur.for-ua.com/analit/2002/01/22/154034.htm/

¹³⁾¹³ Na kordoni zarosti koljuči. Ne rosti tam koljučamu drotu? //Dzerkalo tižnja – 27. kvitnja 2002 r.

proti mezinárodnímu terorismu. Je zřejmé, že dobře chráněná a stabilní linie státních hranic je důležitým předpokladem úspěšného boje proti hrozbám mezinárodního terorismu.¹⁾ Ve vztazích Ukrajiny a Ruské federace však zůstává doposud nevyřešena otázka vytyčení státní hranice v Azovském moři a v Kerčském průlivu. Její delimitace a demarkace má mimořádný význam pro národní bezpečnost obou států, protože na této hranici se setkávají politicky velice výbušné oblasti – ukrajinský poloostrov Krym a ruská část Kavkazu. V případě, že i nadále státní hranice v Azovském moři a Kerčském průlivu nebude vytyčena, eventuálně Ukrajina přistoupí na návrh Ruské federace, aby Azovské moře podléhalo jenom společnému využití a kontrole ze strany Ukrajiny a Ruské federace bez vytyčení státní hranice (a symptomy takového postojů Ukrajiny jsou stále evidentnější), zpochybní se tím východisková vyjednávací pozice Ukrajiny, že se bude důrazně zasazovat o stejný právně-politický statut všech úseků své státní hranice.¹⁾

Poslední ze série tzv. nových hranic je státní hranice Ukrajiny a Běloruska. Na rozdíl od Ruské federace Bělorusko od počátku souhlasilo s vytyčením standardní hranice (ukončila se již její delimitace) a po ratifikaci příslušné ukrajinsko-běloruské mezivládní dohody (Bělorusko podmiňuje ratifikaci této mezivládní dohody splacením ukrajinského dluhu Bělorusku; dluh měl vzniknout ještě v dobách bývalého SSSR, dnešní ukrajinská vláda však existenci dluhu zpochybňuje), která se v důsledku běloruského postojů odkládá již desátý rok, bude možné začít demarkační práce na této hranici.

<http://www.zn.kiev.ua/nn/show/391/34657/>

¹⁴⁾ Ruský prezident V. Putin v roce 2005 přiznal, že Ruská federace začala budovat systém ochrany svých státních hranic fakticky až v roce 2002 a celý tento proces by měl být završen v roce 2007-2008, přičemž se předpokládá, že do systému ochrany státních hranic Ruské federace bude v uvedeném období investováno celkem 67 mld. rublů.

¹⁵⁾ Předmětem politických sporů mezi Ukrajinou a Ruskou federací je také otázka Sevastopolu. Konzervativní kruhy zastoupené také v Parlamentu Ruské federace spekulují s tvrzením, že Sevastopol v roce 1956, kdy se Krym předával pod jurisdikci Ukrajinské sovětské socialistické republiky, nebyl administrativní součástí Krymu, a proto nemůže být ani součástí dnešní Ukrajinské republiky. Sevastopol je pro tyto kruhy významný nejen z hlediska teritoriálního, ale také jako základna Černomořské flotily Ruské federace a relikv slavných ruských bojových tradic.

Podle údajů Státní pohraniční služby Ukrajiny byla za období od získání nezávislosti Ukrajiny vytvořena potřebná infrastruktura na čtyřech tisících kilometrech státních hranic, a proto v průměru připadá jedna hlídka pohraniční stráže na 25 km státní hranice, což podle mínění ukrajinských expertů odpovídá evropským standardům.¹⁾

Tato optimistická statistika však nemůže zakrýt velké problémy, které má v současnosti ukrajinský stát v oblasti ochrany svých státních hranic. V důsledku rozpadu SSSR se až dvě třetiny státních hranic Ukrajiny – celkem více než 4500 km státních hranic – dostaly do situace, že nebyly adekvátním způsobem právně vymezeny, vybaveny potřebnou infrastrukturou a lidskými zdroji k jejich ochraně. Ukrajina se tak doslova ze dne na den stala „zemí otevřenou“ pro masivní příliv nelegálních migrantů ze zahraničí, ale také zbraní, narkotik a pašovaného zboží, které nepodléhá náležité kontrole státních orgánů Ukrajiny.

Situace ohledně ochrany státních hranic Ukrajiny se za uplynulé období určitě zlepšila, výraznou pomoc v tomto směru vykazuje také Evropská unie, například zvláště co se týče ochrany ukrajinsko-moldavské hranice. Velkým problémem však zůstává, a to bez ohledu na nedávno deklarovaný souhlas Ruské federace, provést delimitaci a demarkaci rusko-ukrajinské hranice. Tam se místy vede opravdový ozbrojený boj mezi strukturami organizovaného zločinu (ty disponují také například obrněnou technikou) a pohraničními orgány o to, kdo bude kontrolovat pohyb pašovaného zboží a lidí na hranici.¹¹⁾⁷

Závěrem je třeba zdůraznit, že většina států bývalého SSSR

¹⁶⁾¹⁶ Marčenko, B.: Porušnikiv virtualnich kordoni ne sudjat. Golos Ukrajiny, 2003. 27. ljutovo, s. 18.

¹⁷ Takové konflikty různé intenzity, například probíhají na území Luganské oblasti hraničící s Ruskou federací (prochází tady 750 km státní hranice) od roku 2003. Pašuje se oběma směry, především ropa, cukr, mouka. Představitelům organizovaného zločinu se úspěšně daří vyhnout se případné trestní odpovědnosti s poukazem na skutečnost, „že oni si jenom spletli cesty“, protože státní hranice není v těchto místech adekvátně vyznačena – chybí potřebná upozornění, že se nacházíte v prostoru státních hranic apod. (viz Pritykin, O.: Na granice – nastojaščaja vojna: kontrabanda idet karavanami! Segodnja. 19. oktjabrja 2005, s. 8).

¹⁷⁾

- a týká se to též Ukrajinské republiky - v současnosti postrádá dobře chráněné a striktně vymezené státní hranice. Území těchto států se tak stává lehce průchodným zvláště pro tranzitní nelegální migranty směřující do zemí EU. Pro ČR je proto velice důležité - a je to také v plném souladu s migrační politikou EU - průběžně monitorovat situaci na státních hranicích v tomto prostoru.

